

Metody księgowego rozliczenia połączeń jednostek pod wspólną kontrolą w praktyce polskich spółek publicznych sporządzających sprawozdania finansowe zgodnie z MSSF

Magdalena Janowicz*

Streszczenie: *Cel* – Analiza zmian w zakresie wykorzystania metod księgowego rozliczenia połączenia jednostek pod wspólną kontrolą (PJPWK), stosowanych przez polskie spółki publiczne sporządzające sprawozdania finansowe zgodnie z MSSF w latach 2005–2012.

Metodologia badania – Analiza literatury, analiza treści, badania ankietowe, metoda indukcji i dedukcji.

Wynik – Większość analizowanych PJPWK jest rozliczana w księgach rachunkowych przy wykorzystaniu metod opierających się na wykorzystaniu wartości księgowych, choć wykorzystane metody nie zawsze są zgodne z tymi, na które zezwalają obowiązujące przepisy prawne.

Oryginalność/wartość – Wyniki przeprowadzonego badania mogą stanowić podstawę do wskazania kierunków zmian obowiązujących regulacji rachunkowości w zakresie połączeń spółek.

Słowa kluczowe: połączenia jednostek pod wspólną kontrolą, metody księgowego rozliczenia połączenia, sprawozdawczość finansowa, prawne połączenia spółek, regulacje rachunkowości

Wprowadzenie

Połączenia jednostek pod wspólną kontrolą (PJPWK) są szczególnym typem szeroko rozumianych połączeń jednostek gospodarczych. MSSF 3 „Połączenia jednostek gospodarczych” (Rozporządzenie Komisji 2009, § B1) definiuje je jako sytuację, w której dochodzi do łączenia się podmiotów znajdujących się pod kontrolą tych samych stron zarówno przed połączeniem, jak i po nim, przy czym kontrola nie może być tymczasowa. W ujęciu najprostszym dotyczą więc połączeń spółek w obrębie tej samej grupy kapitałowej.

Choć PJPWK zostały zdefiniowane w MSSF 3, nie są one objęte jego zakresem. Daje to podmiotom stosującym MSSF możliwość wykorzystania innych metod księgowego rozliczenia połączenia niż wynikającej z tego standardu metody przejścia. Częstość wykorzystania

* dr Magdalena Janowicz, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Instytut Rachunkowości, asystent, e-mail: magi@wneiz.pl

MSSF przez polskie spółki publiczne oraz liczba PJPWK¹ sugerują, że istotną kwestią staje się zbadanie, jak spółki te radzą sobie z zaistniałą sytuacją.

Celem artykułu jest prezentacja wyników badań empirycznych w zakresie metod księgowego rozliczenia PJPWK, wykorzystywanych przez spółki publiczne sporządzające sprawozdania finansowe zgodnie z MSSF. Badaniem objęto sto sześć prawnych² połączeń spółek publicznych, przeprowadzonych w latach 2005–2012. Zastosowane metody badawcze obejmują analizę literatury, analizę treści, metodę dedukcji oraz indukcji, a także badania ankietowe.

1. Połączenia jednostek pod wspólną kontrolą w regulacjach rachunkowości

Od 1 stycznia 2005 roku jedyną dozwoloną przez MSSF metodą księgowego rozliczenia połączenia jest metoda nabycia (a obecnie – metoda przejęcia). Mogłoby to sugerować, że wszystkie połączenia spółek stosujących te regulacje rachunkowości rozliczane są tylko i wyłącznie za jej pomocą. Z zakresu MSSF 3 są jednakże wyłączone połączenia jednostek pod wspólną kontrolą (Rozporządzenie Komisji 2009, § 2), co umożliwia łączącym się spółkom wykorzystanie również innych metod księgowego rozliczenia połączenia.

Generalnie, zgodnie z wytycznymi zawartymi w MSR 8 „Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów” (Rozporządzenie Komisji 2008, § 10–12), brak odpowiednich regulacji w MSSF 3 oznacza konieczność wykorzystania standardu regulującego podobne zagadnienia. Powoduje to, że spółki stosujące MSSF mogą, ale nie muszą, zastosować do księgowego rozliczenia PJPWK MSSF 3 lub też przyjąć własne rozwiązanie w zakresie ujęcia tego typu połączeń w księgach rachunkowych, kierując się przy tym własnym osądem oraz zgodnością z założeniami koncepcyjnymi. MSR 8 nie nakazuje obowiązkowego odwołania się do krajowych regulacji rachunkowości.

Zupełnie inne podejście w tym zakresie przyjmuje Ustawa o rachunkowości (Uor). Zgodnie z art. 2 ust. 3 Uor (1994a) wykorzystanie jej przepisów jest obowiązkowe w zakresie wszystkich zagadnień nieporuszonych w MSSF. W związku z tym wszystkie połączenia jednostek pod wspólną kontrolą powinny zostać rozliczone zgodnie z przepisami Uor, nawet jeśli dana spółka wykorzystuje MSSF na potrzeby sporządzania sprawozdań finansowych.

Analizując podejście Uor do połączeń jednostek pod wspólną kontrolą, należy rozpatrzeć dwa okresy:

- do końca 2008 roku,
- od 1 stycznia 2009 roku, kiedy weszła w życie nowelizacja Ustawy o rachunkowości.

¹ W latach 2004–2011 połączenia jednostek pod wspólną kontrolą stanowiły około 88% połączeń spółek publicznych. Większość z nich dotyczyła spółek sporządzających sprawozdania zgodnie z MSSF (por. Janowicz 2013). Tendencja ta utrzymała się również w 2012 r.

² Pod tym pojęciem autorka niniejszej pracy rozumie połączenia przeprowadzone zgodnie z regulacjami Kodeksu spółek handlowych (por. Ignatowski 2012: 925; Więclaw 2009: 15–2).

Do 2008 roku Ustawa o rachunkowości nie zawierała szczegółowych zapisów w zakresie połączeń jednostek pod wspólną kontrolą. Wyodrębniała jedynie część z nich, narzucając wykorzystanie metody łączenia udziałów dla połączeń spółek zależnych w sposób bezpośredni lub pośredni od tej samej jednostki dominującej lub połączeń jednostki dominującej niższego szczebla z jej jednostką zależną (Ustawa o rachunkowości 1994, art. 44c ust. 1–2). Nie definiowała również PJPWK.

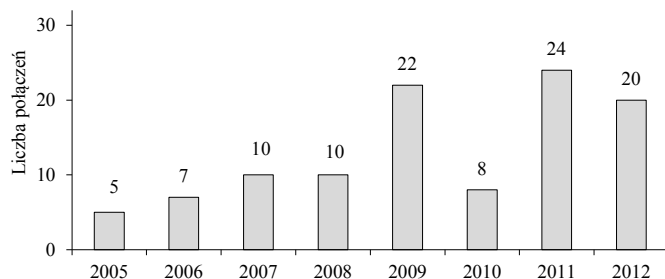
Po nowelizacji Ustawy o rachunkowości, która weszła w życie od 1 stycznia 2009 roku, po raz pierwszy pojawiły się w niej zapisy dotyczące PJPWK, choć samo pojęcie wciąż nie zostało zdefiniowane. Znowelizowana wersja ustawy znacznie złagodziła warunki wykorzystania metody łączenia udziałów, jednocześnie zezwalając jednostkom łączącym się na wybór między metodą nabycia a metodą łączenia udziałów w przypadku PJPWK (Ustawa o rachunkowości 1994a, art. 44a ust. 1–2). W związku z tym nawet w sprawozdaniach finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF mogą zostać ujęte połączenia spółek rozliczone metodą łączenia udziałów, mimo że MSSF 3 generalnie nie zezwala na jej użycie. Oczywiście jest to możliwe tylko w przypadku PJPWK.

2. Zakres oraz metodologia badania

W pierwszej fazie badania wyodrębniono potencjalne obiekty badawcze. W tym celu wykorzystano plany połączeń, opublikowane przez spółki publiczne w latach 2004–2012 w ramach ich raportów bieżących. Drugi etap badania polegał na weryfikacji danych zebranych w etapie pierwszym. W jej wyniku odrzucono plany połączeń, które nie doszły do skutku lub zostały przeprowadzone w latach nieobjętych badaniem. Kolejny etap weryfikacji pozwolił na wybranie połączeń dotyczących spółek stosujących MSSF. Następnie grupa badawcza została ograniczona do połączeń jednostek pod wspólną kontrolą. W finalnej grupie badawczej znalazło się sto sześć losowo wybranych PJPWK (rys. 1). Dane do badania zebrano, analizując sprawozdania finansowe spółek połączonych za rok, w którym nastąpiło połączenie. Analizą objęto lata 2005–2012, czyli od pierwszego roku, w którym spółki publiczne mogły zastosować MSSF/MSR na potrzeby sporządzenia jednostkowego sprawozdania finansowego.

Autorka niniejszej pracy uznała, że wielkość łączących się spółek, ich siedziby oraz forma prawna nie będą miały wpływu na zastosowaną metodę księgowego rozliczenia połączenia, w związku z czym przygotowany na potrzeby badania kwestionariusz badawczy koncentrował się na:

- branży, w której działała spółka sporządzająca sprawozdanie po połączeniu (tab. 1),
- wykorzystanej metodzie księgowego rozliczenia połączenia, wskazanej w jednostkowym sprawozdaniu finansowym połączonej spółki, sporządzonym za rok, w którym nastąpiło połączenie.

Rysunek 1. Liczba PJPWK poddanych badaniu w latach 2005–2012 – spółki stosujące MSSF

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 1

Sektor gospodarki, w którym działają lub działały spółki kontynuujące działalność po połączeniu

Sektor gospodarki	Liczba spółek	Udział %
Banki	4	3,77
Branża informatyczno-komputerowa	17	16,04
Budownictwo i deweloperstwo	13	12,26
Energetyka wraz z kopalnictwem węgla brunatnego	2	1,89
Handel hurtowy i detaliczny	10	9,43
Hotelarstwo – restauracje	1	0,94
Inne usługi	1	0,94
Media	11	10,38
Ochrona zdrowia	1	0,94
Przemysł chemiczny	1	0,94
Przemysł drzewny	3	2,84
Przemysł elektromaszynowy	3	2,84
Przemysł materiałów budowlanych	5	4,72
Przemysł metalowy	1	0,94
Przemysł spożywczy	21	19,81
Przemysł włókienniczy, papierniczy i szklarski	1	0,94
Przemysł – inne	1	0,94
Telekomunikacja	5	4,72
Finanse inne	5	4,72
Razem	106	100,00

Źródło: opracowanie własne.

Większość (62%) z analizowanych PJPWK nastąpiła w latach 2009–2012, co może wskazywać na intensyfikację procesów restrukturyzacyjnych w obrębie grup kapitałów. Z kolei branżami najbardziej aktywnymi pod względem przeprowadzanych połączeń tego typu były: przemysł spożywczy, branża informatyczno-komputerowa, budownictwo i deweloperstwo, inne usługi oraz handel hurtowy i detaliczny (łącznie 68% PJPWK).

3. Metody księgowego rozliczenia połączenia wykorzystane przez badane spółki

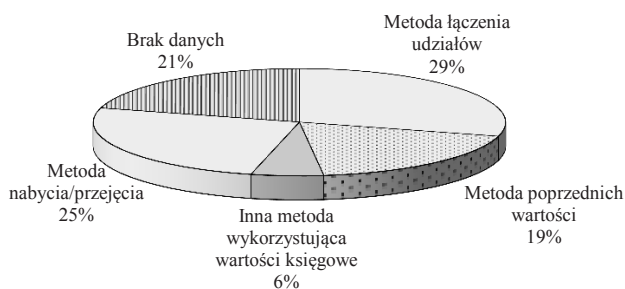
Najczęściej wykorzystywaną w badanej próbie metodą księgowego rozliczenia połączenia była metoda łączenia udziałów (tab. 2, rys. 2). Wykorzystano ją niemal w 30% badanych połączeń. Nieco rzadziej wykorzystywano metodę nabycia/przejęcia³ (25% połączeń). Warto zaznaczyć, że nawet w sprawozdaniach finansowych za lata 2010–2012 łączące się spółki wskazywały na wykorzystanie metody nabycia zamiast metody przejęcia, wprowadzonej znowelizowaną wersją MSSF 3. Na podstawie posiadanych danych autorka niniejszej pracy nie jest w stanie stwierdzić, czy wykorzystanie tej nazwy jest jedynie efektem przyzwyczajenia, czy też faktycznie w połączeniach tych wykorzystano metodę nabycia w taki sposób, w jakim jest ona regulowana w Ustawie o rachunkowości.

Tabela 2

Metody księgowego rozliczenia połączenia wskazane przez spółki sporządzające sprawozdania według MSSF w latach 2005–2012

Metoda księgowego rozliczenia połączenia	Liczba połączeń spółek, które rozliczono daną metodą
Łączenia udziałów	31
Poprzednich wartości	20
Inna metoda wykorzystująca wartości księgowego	6
Nabycia/przejęcia	27
Brak danych	22
Razem	106

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Metody księgowego rozliczenia połączenia wskazane przez spółki sporządzające sprawozdania według MSSF w latach 2005–2012 – udział procentowy

Źródło: opracowanie własne.

³ W związku z korzystaniem przez obie metody z tego samego modelu wyceny oraz takich samych zasad ich zastosowania autorka niniejszej pracy zdecydowała się zaprezentować obie metody łącznie.

Na szczególną uwagę zasługuje wskazanie metody poprzednich wartości, nazywanej również niekiedy metodą wartości księgowych wartości (ang. *predecessor accounting* lub *predecessor value method*), jako metody wykorzystanej do rozliczenia niemal 20% połączeń. Jest to metoda nieopisywana w literaturze, ponadto brak jakichkolwiek regulacji prawnych w jej zakresie⁴. Należy również zaznaczyć, że wykorzystanie tej metody jest niezgodne z Ustawą o rachunkowości. Część z badanych spółek uzasadniała je jednakże zastosowaniem wspomnianych przepisów MSR 8.

W przypadku 6% połączeń została wskazana bliżej niezidentyfikowana metoda wykorzystująca wartości księgowe. W badanych sprawozdaniach nie zawarto opisu zastosowanej metody (dwa połączenia) lub analiza treści sprawozdań finansowych nie pozwoliła na przypisanie ich do żadnej z wymienionych grup (cztery połączenia). W przeciwieństwie do połączeń rozliczonych metodą poprzednich wartości, w których konsekwentnie stosowano te same zasady, w ujętych tutaj przypadkach trudno było wskazać inne cechy wspólne stosowanych metod poza wykorzystaniem szeroko rozumianych wartości księgowych. W związku z tym autorka niniejszej pracy zdecydowała się wykazać je w osobnej pozycji.

Bardziej szczegółowa analiza informacji o połączeniach spółek, zaprezentowanych w badanych sprawozdaniach finansowych, pozwala stwierdzić, że nie wszystkie spółki poprawnie zidentyfikowały zastosowaną metodę księgowego rozliczenia połączenia. W jednym przypadku, w którym zgodnie z deklaracją spółki zastosowano metodę łączenia udziałów, w sprawozdaniu finansowym została wykazana wartość firmy przeniesiona ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego. Ponadto, jak to wynikało z opisu metody zastosowanej przez spółkę, która sporządziła to sprawozdanie finansowe, jako wartości księgowe zostały wykorzystane dane zaprezentowane w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym. W związku z tym właściwe wydaje się stwierdzenie, iż mimo zadeklarowania wykorzystania metody łączenia udziałów w rzeczywistości wykorzystano metodę poprzednich wartości. Jednocześnie sytuacja ta może sugerować, że podobny błąd był popełniany również przez inne spółki.

W przypadku 21% połączeń wykorzystana metoda księgowego rozliczenia połączenia nie została wskazana. Ponadto dane zaprezentowane w sprawozdaniach finansowych sporządzonych za rok, w którym nastąpiło połączenie, oraz sposób ich prezentacji nie dostarczyły żadnych informacji, które umożliwiłyby zidentyfikowanie zastosowanej metody. Sposób prezentacji danych ujętych w sprawozdaniach finansowych pozwala przypuszczać, że w dwóch połączeniach (1,87% połączeń) wykorzystano metodę nabycia lub przejęcia (w sprawozdaniu pojawia się wartość firmy), nie można jednakże tego stwierdzić z całkowitą pewnością. Analiza przedstawionych informacji pozwala domniemywać, że do

⁴ Metoda ta występuje w kilku wariantach (*Accounting For Business* 2011: 7) i na potrzeby rozliczenia połączenia wykorzystuje wartości księgowe (*Navigating The Accounting* 2011: 17). W związku z tym metodę łączenia udziałów można uznać za wariant metody poprzednich wartości, jednakże sposób, w jaki metodę tę zastosowano (wykorzystanie wartości księgowych wykazanych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych łączących się spółek oraz przeniesienie do sprawozdania jednostkowego wartości firmy z konsolidacji), nie pozwala uznać wykorzystania metody poprzednich wartości za zgodne z przepisami Uor.

rozliczenia dwóch innych połączeń mogła zostać wykorzystana metoda bazująca na wartościach księgowych. Niemniej, również i w tym przypadku nie można tego stwierdzić z całkowitą pewnością.

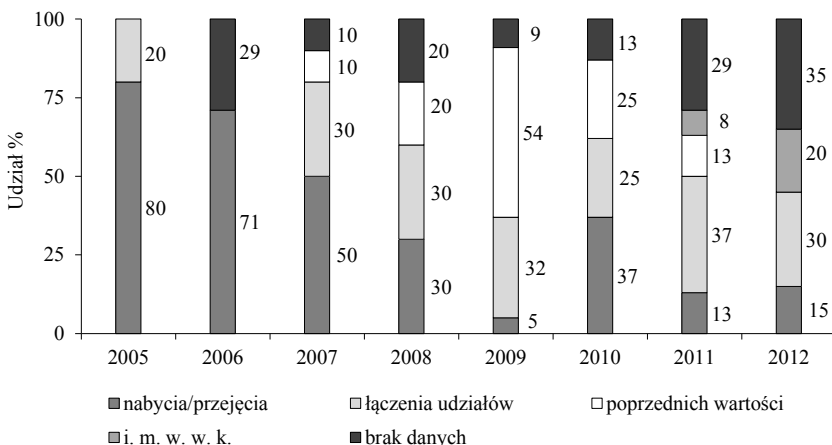
Łączne zaprezentowanie wszystkich stosowanych metod może prowadzić do mylnych wniosków na temat ich wykorzystania, gdyż nie dostarcza informacji o zmianie w częstotliwości ich zastosowania. W związku z tym niezbędne jest również zbadanie wykorzystania poszczególnych metod księgowego rozliczenia połączenia w kolejnych latach objętych badaniem (tab. 3, rys. 3).

Tabela 3

Księgowe metody rozliczenia połączenia wykorzystywane przez spółki stosujące MSSF w latach 2005–2011

Metoda	Częstość wykorzystania w badanych latach (liczba połączeń)								Σ
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Nabycia/przejęcia	4	5	5	3	1	3	3	3	27
Łączenia udziałów	1	–	3	3	7	2	9	6	31
Poprzednich wartości	–	–	1	2	12	2	3	–	20
Inna metoda wykorzystująca wartości księgowe	–	–	–	–	–	–	2	4	6
Brak danych	–	2	1	2	2	1	7	7	22
Razem	5	7	10	10	22	8	24	20	106

Źródło: opracowanie własne.

i. m. w. w. k. – inna metoda wykorzystująca wartości księgowe.

Rysunek 3. Struktura wykorzystania poszczególnych metod księgowego rozliczenia połączenia przez spółki stosujące MSSF w latach 2005–2012

Źródło: opracowanie własne.

Analiza danych z rysunku 3 wskazuje na znacznie zmniejszony udział metody nabycia w ostatnich latach w porównaniu z latami 2005–2007. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na znaczny udział metody łączenia udziałów. Trudno co prawda wskazać na ogólny trend w zakresie częstości jej wykorzystania, niemniej od 2007 roku oscyluje on w granicach 30–40% (za wyjątkiem 2010 roku, w którym był on nieznacznie niższy i wyniósł 25%).

Wykorzystanie metody poprzednich wartości zostało po raz pierwszy zadeklarowane przez analizowane spółki w 2007 roku. Jej udział początkowo rósł, osiągając rekordową wartość (54% połączeń) w 2009 roku, ale od 2010 wykazał tendencję malejącą. Jednocześnie można zaobserwować nieznaczny wzrost udziału metody łączenia udziałów. Może to wynikać ze zmienionych przepisów Ustawy o rachunkowości (zezwolenie na wykorzystanie metody łączenia udziałów). Możliwe również, że spółki zwracają baczniejszą uwagę na to, w jaki sposób Ustawa o rachunkowości odnosi się do zagadnień nieuregulowanych przepisami MSSF. W sprawozdaniach finansowych za 2012 rok nazwa „metoda poprzednich wartości” w ogóle nie występowała, choć analiza opisu słownego zastosowanych metod księgowego rozliczenia połączenia może sugerować, że zastosowano ją w co najmniej jednym przypadku, opisanym jako „metoda łączenia udziałów”.

Należy również zwrócić uwagę na wskazywanie przez łączące się spółki wykorzystania „metody wykorzystującej wartości księgowy”, które po raz pierwszy pojawia się w 2011 roku. Żadna z analizowanych spółek nie nazwała zastosowanej metody, umieszczając w sprawozdaniu finansowym jedynie ogólny zapis o wykorzystaniu wartości księgowych (Grupa Żywiec SA – dwa połączenia) lub opisując zastosowaną metodę rozliczenia połączenia spółek.

W badanej grupie na szczególną uwagę zasługują cztery połączenia spółek przeprowadzone w 2012 roku. Zastosowana w ich przypadku metoda księgowego rozliczenia połączenia nie została wskazana wprost. Zamiast tego spółki połączone opisały sposób jej zastosowania. Każda z nich wskazała na wykorzystanie wartości księgowych, niemniej opis zastosowanych metod nie pokrywał się z opisem metody łączenia udziałów. Co więcej, metody zastosowane przez poszczególne spółki różniły się między sobą. Przykładowo, jedna z nich (Cognor SA) wskazała na wykorzystanie wartości przejętych ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego i zsumowanie poszczególnych pozycji aktywów, pasywów, przychodów oraz kosztów. Z kolei inna spółka (Cyfrowy Polsat SA) zsumowała poszczególne pozycje majątku wykazane w bilansie, jednakże nie sumowała poszczególnych pozycji przychodów i kosztów. Postępowanie takie, choć niezgodne z zapisami Uor, wynika z dokonanej przez badane spółki interpretacji §§ 10–12 z MSR 8 (Rozporządzenie Komisji 2008).

Podsumowując, można stwierdzić, że badane spółki preferowały te metody księgowego rozliczenia połączenia spółek, które wykorzystywały szeroko rozumiane wartości księgowe. Za przyjęciem takiego podejścia mogły przemawiać różnorodne przesłanki, począwszy od niższych kosztów wykorzystania tej metody, jej niższej pracochłonności czy też względnej łatwości zastosowania w porównaniu z metodą nabycia. Istnieje również możliwość, że badane spółki uznały, iż metody te lepiej oddają charakter przeprowadzonej transakcji.

Tendencja ta pojawiła się, zanim Ustawa o rachunkowości dopuściła zastosowanie metody łączenia udziałów na potrzeby ujęcia PJPWK w księgach rachunkowych.

Na uwagę zasługuje również wielość metod księgowego rozliczenia połączenia stosowana przez analizowane podmioty. W praktyce ogranicza ona porównywalność informacji zaprezentowanych w sprawozdaniach finansowych.

Za niezwykle niepokojący należy uznać fakt niewskazywania zastosowanej metody księgowego rozliczenia przez spółki połączone. Od 2006 do 2010 roku corocznie publikowane było co najmniej jedno zbadane sprawozdanie spółki połączonej, w którym informacja ta została pominięta, w latach 2011–2012 zaś liczba ta wzrosła do siedmiu sprawozdań finansowych na rok⁵. Bezwzględna liczba sprawozdań finansowych, w których ta informacja została pominięta, nie zwiększyła się w 2012 roku w porównaniu z rokiem poprzednim, niemniej udział takich sprawozdań zwiększył się ze względu na mniejszą liczbę połączeń przeprowadzonych w danym roku. Brak wskazania, jaką metodę księgowego rozliczenia połączenia spółek zastosowano, uniemożliwia określenie wpływu połączenia spółek na sytuację finansowo-majątkową jednostki połączonej, a także pełną ocenę jego skutków ekonomicznych.

Uwagi końcowe

Połączenia jednostek pod wspólną kontrolą stanowią swoisty obszar „krytyczny” w rachunkowości spółek stosujących MSSF. Uwzględniając ich liczbę oraz udział w połączeniach spółek publicznych ogółem, niezbędne staje się uregulowanie sposobu ujmowania zjawisk tego typu w księgach rachunkowych łączących się spółek. Ustawa o rachunkowości zawiera takie zapisy, ale brak ich niestety w MSSF, co skutkuje koniecznością odwoływania się do dodatkowych regulacji prawnych. W praktyce umożliwia to spółkom sporządzającym sprawozdania zgodnie z MSSF innych metod księgowego rozliczenia połączenia niż te wynikające z MSSF 3.

Przeprowadzona przez autorkę niniejszej pracy analiza informacji o metodach wykorzystywanych do księgowego rozliczenia PJPWK przez polskie spółki publiczne stosujące MSSF pozwala na wykrycie tendencji, zachodzących w zakresie wykorzystania poszczególnych metod.

Choć częstość stosowania metody nabycia/przejęcia na potrzeby rozliczenia PJPWK spada, to metoda ta nie znika całkowicie. Na szczególną uwagę zasługuje częste wykorzystanie metody łączenia udziałów oraz innych metod, bazujących na szeroko rozumianych wartościach księgowych. Główną przyczyną takiego stanu rzeczy jest nowelizacja przepisów Ustawy o rachunkowości, która weszła w życie w 2009 roku, a także brak odpowiednich

⁵ Co więcej, sprawozdania te uzyskały pozytywne opinie biegłych rewidentów, ewentualne zastrzeżenia zaś nie dotyczyły połączeń spółek.

wytucznych w zakresie PJPWK w MSSF, co nakazuje łączącym się spółkom wykorzystanie metod wskazanych w Ustawie o rachunkowości.

Coraz częstsze wykorzystanie metody łączenia udziałów, a także innych metod o podobnym charakterze, może wskazywać na to, że w opinii części łączących się spółek metoda nabycia nieodpowiednio oddaje skutki tego szczególnego typu połączenia i nie uwzględnia wszystkich jego aspektów. Zdaniem autorki niniejszej pracy mogą również występować techniczne trudności w zakresie prawidłowego zastosowania metody nabycia w przypadku księgowego rozliczenia połączeń spółek dominujących z ich spółkami całkowicie zależnymi (w których jednostka dominująca posiada 100% akcji/udziałów; por. Janowicz 2013a).

Biorąc pod uwagę art. 2 ust. 3 Uor (1994a), wykorzystanie metody poprzednich wartości na potrzeby księgowego rozliczenia połączenia spółek może budzić pewne kontrowersje. Z zapisów Uor wyraźnie wynika, że jednostki sporządzające sprawozdania finansowe według MSSF w zakresie nieuregulowanym przepisami MSSF stosują Ustawę o rachunkowości. W związku z tym, uwzględniając formę tego ustępu, która ma charakter bardziej nakazowy niż pozwalający, podejściem zgodnym z Uor byłoby raczej wykorzystanie jednej z dozwolonych ustawą metod (nabycia albo łączenia udziałów). Jednakże spółki, które wykorzystywały metodę poprzednich wartości, powoływały się na zapisy §§ 10–12 MSR 8 (Rozporządzenie Komisji 2008), kilkakrotnie przywołane w artykule.

W tym kontekście podejście zastosowane przez badane spółki, choć kontrowersyjne z punktu widzenia prawa, może świadczyć o tym, że metody dozwolone i uregulowane przepisami Uor nie oddają we właściwy sposób wszystkich skutków transakcji oraz przeprowadzonego połączenia w opinii kierownictwa jednostek, które zdecydowały się na zastosowanie metody poprzednich wartości. Z technicznego punktu widzenia wykorzystanie metody poprzednich wartości dostarcza informacji najbardziej porównywalnych z danymi zaprezentowanymi w sprawozdaniach skonsolidowanych z okresu przed połączeniem i może taki właśnie cel postawiło sobie kierownictwo badanych spółek, wybierając taką, a nie inną metodę.

Na zakończenie autorka niniejszej pracy pragnie również zwrócić uwagę na aspekt pośrednio związany z zastosowanymi metodami księgowego rozliczenia połączenia. Dotyczy on ujawnień o połączeniach spółek, których prezentacja jest obowiązkowa w sprawozdaniu finansowym jednostki połączonej. Są one dokładnie określone w MSSF 3 i powinny zostać zaprezentowane przez spółki, które ten standard zastosowały, jednakże wytyczne te nie będą miały zastosowania w przypadku połączeń spółek rozliczonych metodą inną niż ta wynikająca ze standardu. Można zakładać, że w przypadku metody łączenia udziałów minimalny zakres ujawnień powinien obejmować co najmniej informacje wymagane przepisami Uor. Niemniej, w przypadku wykorzystania przez łączące się spółki metod księgowego rozliczenia połączenia, nieuregulowanych odpowiednimi przepisami, liczba i szczegółowość ujawnień o połączeniu mogą być dowolnie kształtowane przez jednostki sporządzające sprawozdanie finansowe. Skutkuje to niejednorodnym zakresem informacji o połączeniach spółek zaprezentowanych w tych sprawozdaniach finansowych. W skrajnych przypadkach

proceeds to the situation, in which entities in general do not apply the accounting method of consolidation of PJPWK in the accounting books. This makes it difficult for the user of the financial statement to give a full assessment of the economic effects of the consolidation of companies.

In connection with this, it is necessary to work out a unified approach in the area of the methods of consolidation of PJPWK and related issues. The author of this paper believes that the number of admissible variants of the methods used should be minimized, which should increase the comparability of financial statements. It is also important to take into account the specific character of this type of consolidation and the possible capital links, which existed between the entities before the legal consolidation.

Literatura

- Accounting For Business Combinations Under Common Control. Discussion Paper* (2011), October 2011, www.efrag.org/files/bcucc/bcucc_DP.pdf (20.06.2014).
- Ignatowski R. (2012), *Łączenie się spółek*, w: *Meritum. Rachunkowość. Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa*, red. E. Walińska, Wolters Kluwer Business, Warszawa.
- Janowicz M. (2013), *Metody księgowego rozliczenia prawnych połączeń spółek publicznych w latach 2004–2011 – wyniki badań*, w: *Nauka o rachunkowości na progu gospodarki opartej na wiedzy*, red. A. Karmańska, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa, s. 683–700.
- Janowicz M. (2013a), *Dylematy wykorzystania metody nabycia na potrzeby księgowego rozliczenia połączenia jednostek pod wspólną kontrolą*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 61, t. 2, s. 65–74.*
- Navigating The Accounting For Business Combinations. Applying IFRS 3 in Practice* (2011), www.granthornton.com/staticfiles/GTCCom/Grant%20Thornton%20Thinking/Resource%20centers/IFRS%20Resource%20Center/IFRS%20files/GTI%20IFRS%20Navigating%20Business%20Combinations%20%28Contact-Added%29.pdf (20.06.2014).
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 z 3.11.2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, DzU UE L 320 z 29.11.2008 r.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 495/2009 z 3.06.2009 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 3, DzU UE L 149 z 12.06.2009 r.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, 1994, DzU z 2002 r. nr 76, poz. 694.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, 1994a, DzU z 2013 r., poz. 330 z późn. zm.
- Więclaw W. (2009), *Połączenia spółek. Wycena udziałów i akcji metodą praw własności*, w: *Sprawozdanie finansowe według polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości*, red. G.K. Świdzka i W. Więclaw, Difin, Warszawa.

METHODS OF ACCOUNTING FOR BUSINESS COMBINATIONS UNDER COMMON CONTROL IN THE PRACTICE OF POLISH PUBLIC COMPANIES PREPARING THEIR FINANCIAL STATEMENTS IN ACCORDANCE WITH IFRS

Abstract: *Purpose* – The analysis of changes in the use of methods of accounting for business combinations under common control (BCUCC) used by Polish public companies preparing their financial statements in accordance with IFRS in years 2005–2012.

Design/methodology/approach – Literature analysis, content analysis, questionnaire research, deductive and inductive reasoning.

Findings – Most of the analysed BCUCC was accounted with the use of methods based on book values, however, not all of the methods are allowed by accounting regulations.

Originality/value – The research results might be used as a basis for pointing the directions of changes in accounting regulations related to business combinations.

Keywords: financial reporting; mergers; accounting regulations; business combinations under common control; methods of accounting for business combinations

Cytowanie

Janowicz M. (2014), *Metody księgowego rozliczenia połączeń jednostek pod wspólną kontrolą w praktyce polskich spółek publicznych sporządzających sprawozdania finansowe zgodnie z MSSF*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 832, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 71, s. 97–108; www.wneiz.pl/frfu.